

Democratizare prin globalizare: de la prima ordine europeană la actuala ordine globală

■ FLORIN GRECU

[„Hyperion“ University of Bucharest]

Abstract

The article broaches the concept of democratization starting from the very first european order, passing by the French Revolution ideas, theorizing the second european order, which was established by the absolutist monarchies and reminds of the third order, which was set up after the World War One, only to analyze the first ever international order, a financial one, which was established after the World War Two. The article becomes a case study which analyzes the world order proclaimed by the two presidents of the United States and the forms through which it is realized, that is by the introduction of the concept of government.

Keywords

Globalization; Democratization;
European Order; New World Order;
Governance; Eurasia

Prima ordine globală: etape și actori

Prima ordine internațională s-a instaurat în Europa la 1648, în urma războiului religios de 30 de ani, 1618-1648, ca urmare a defenestrației de la Praga, când s-a apărut sistemul feudal european, legiferat prin Tratatul de la Westfalice¹. Această ordine westfalică a durat până la Revoluția Franceză, 1789, care a înlăturat sistemul feudal bazat pe raporturi de vasalitate între rege și marii seniori, proprietarii de pământuri. Doar 200 de familii senioriale conduceau Franța. Seniorii administrau corpurile supușilor, judecându-i și chemându-i la oaste, iar Biserica Catolică era proprietara, guvernatoarea sufletelor și spiritelor². Astfel, Revoluția Franceză a realizat unul dintre primele deziderate revoluționare și anume separarea Bisericii de Stat. Războaiele lui Napoleon I au fost purtate în numele rațiunii. Cu toate că revoluția a înlăturat monarhia de drept divin, unde supușii erau judecați discreționar și arbitrar de monarh, unde toate drepturile le aveau feudații, totuși principala realizare a revoluției franceze a fost introducerea

---

1 Henry Kissinger, *Diplomația*, (București: Editura All, 2007), 701-727.

2 Michel Senellart, *Artele guvernării. De la conceptul de regim medieval la cel de guvernare*, traducere de Sanda Oprescu, (București: Editura Meridiane), 8.

codului civil³, la 1804, în locul dreptului divin. În acest sens, Napoleon a precizat că nu va rămâne în istorie ca urmare a victoriilor sale, ci datorită codului civil care este codul bancherului, al proprietarilor, al burgheziei, care a triumfat în revoluție, în detrimentul monarhiei, care avea ca exponenți ai *vechiului regim* feudal⁴ pe Maria Antoaneta și soțul său regele Ludovic al XVI-lea, ghilotinați în Place de la Concorde. Codul civil, numit și „codul lui Napoleon situează proprietatea privată în centrul reglementării sale juridice, privind-o drept sorgintea originară a oricăror libertăți individuale”⁵. Pe de altă parte, revoluția franceză a fost pregătită în spirit de către filosofia iluministă, prin lucrări politico-juridice și de reorganizare a statului și guvernării, teoretizând și difuzând idei precum suveranitatea poporului și principiul separației puterilor în stat, timp de 300 de ani⁶, iar victoria burgheziei a reconfigurat instituțional noua Republică Franceză. Astfel, ideile democratice la revoluției au fost răspândire și aplicate în întreaga Europă a epocii și ulterior în întreaga lume.

A doua ordine Europeană a fost cea din 1815⁷ instaurată de Sfânta Alianță, coaliție de state absolutist-monarhice care a înfrânt ideile revoluționare franceze, proclamând o ordine europeană conservatoare care a durat până în 1875⁸, când, în urma Congresului de la Berlin, Sfântul Imperiu Roman de dinastie germană a instaurat o nouă ordine Europeană condusă de Cancelarul Bismark, sub prusacul Wilhelm al II-lea, proclamat împărat al tuturor germanilor în Sala Oglinzilor de la Palatul Versailles, după înfrângerea Franței, 1870-1871, când primul ministru francez Gambetta a fugit în balon, abandonând puterea politică, iar Napoleon al-III-lea a fost ucis în bătălia de la Sedan⁹. În urma războiului, Franța a fost amputată teritorial, anexându-i-se provinciile Alsacia și Lorena, iar zona bogată în carbune a Rinului a fost demilitarizată și confiscată de germani. Datorită acestei înfrângeri, considerată a fi trădare națională, se dezvoltă naționalismul francez, care are rădăcini lingvistice și etnice, pe fondul antisemitismului politic și religios, deoarece, conform lui Raoul Girardet¹⁰, trebuia găsit un țar ispășitor pentru prăbușirea și înfrângerea Franței și anume: a fost fabricat numele generalului francez Fritz Dreifuss, acuzat că a fi vândut secrete de război Germaniei. Cine erau de vină pentru înfrângerea Franței? Răspunsul fusese deja fabricat: evreii și străinii. Aceasta a fost retorica șovină a presei epocii. Datorită escaladării antisemitismului și neacceptării înfrângerii Franței de forțele conservatoare, idei alimentate de Biserica Catolică, Parlamentul Francez, sub George Clemenceau, atunci Prim-Ministru, trece prin legislativ două legi și anume Legea învățământului, prin care sistemul religios este înlăturat din școli, introducându-se sistemul laic și a doua făcea referire la preoți, aceștia ne mai putând să predea religie în școli.

Ordinea bismarkiană a durat până în anul 1914, când s-a declanșat Primul Război Mondial, în urma asasinării arhiducelui Franz Ferdinand, moștenitorul coroanei austro-ungare. Conflictul european s-a declanșat între cele două blocuri beligerante Antanta și Tripla Alianță. Discursul Președintelui American W. Willson din Congresul SUA, în luna ianuarie 1918, cu privire la democratizare și la autodeterminarea popoarelor a condus la destrămarea imperiilor multinaționale, a Imperiului Austro-ungar, Imperiului Otoman și cel de-al doilea Reich al prusacului Wilhelm al

3 G.Levasseur, *Napoléon et l'élaboration des codes répressifs (Mélanges en homme à Jean Imbert)*, (PUF: 1989), 371

4 Alexix de Tocqueville, *Vechiul regim și revoluția*, (București: Editura Nemira, 2000), 1-252.

5 Levasseur, *Napoléon*.

6 Tocqueville, 150.

7 Kissinger, *Diplomația*, 701-727.

8 Kissinger, *Diplomația*, 701-727..

9 Serge Bernstein, Pierre Milza, *Istoria Europei*, (Iași: Editura Institutul European, 1997-1998).

10 Raoul Girardet, *Mituri și mitologii politice*, (trad. de Daniel Dimitru), (Iași: Editura Institutul European, 1997), 47-75.

III-lea. Proclamarea independenței față de imperiile multinaționale a creat posibilitatea formării statelor naționale pe ruinele fostelor imperii. Tratatul de pace de la Paris au spulberat Imperiul Austro-Ungar și au acordat libertatea popoarelor asupra acestui imperiu. Conferința de pace de la Versailles a instaurat o nouă ordine europeană, sub influență americană, SUA ieșind din izolare. Ordinea a durat până în anul 1939, când se declanșează al doilea Război Mondial. După 1945 se instaurează prima ordine cu adevărat internațională, prin victoria Aliaților împotriva Germaniei naziste și a Pactului tripartit: Germania-Italia-Japonia¹¹.

În 1944, învingătorii instaurează la nivel global prima ordine monetară și financiară¹², prin Acordul de la Bretton-Woods, când dolarul american a fost impus ca reprezentând unica monedă schimb în comerțul internațional, deoarece toate tranzacțiile financiare se raportau la dolar, pe baza etalonului aur. În 1945 i-a naștere, după defuncta Ligă a Națiunilor, Organizația Națiunilor Unite care încercă punerea în comun a națiunilor, prin instituțiile sale specializate, Banca Mondială, FMI, OMC...etc. Acest fapt nu a putut fi realizat datorită structurii Consiliului de Securitate al ONU, deoarece cei cinci membri permanenți SUA, Marea Britanie, Franța, China și Rusia, dispun de drept de *vetto*. Astfel, orice rezoluție a Consiliului trebuia să aibă unanimitatea voturilor. Astfel, dacă una dintre cele 5 state permanente se opune rezoluția pica. O altă realitate a ONU pune în lumină faptul că cea mai mare putere de decizie o are statul care contribuie cel mai mult cu parte din bugetul național la cel al organizației. Prin urmare, SUA a avut și au contribuția cea mai mare la bugetul ONU și vocea sau puterea de a se opune rezoluțiilor Consiliului de Securitate. Prin urmare, conform cutumelor, SUA desemnează un director la conducerea Băncii Mondiale, instituția finanțează proiecte de dezvoltare, democratizare sau reformare a statelor, iar la conducerea FMI este desemnat un european; fondul finanțând deficite bugetare structurale, adică finanțează statele membre cu probleme macroeconomice.

În anii 70, Iranul, datorită revoluției declanșate din exil, de la Paris, de Ayatollahul Khomeini și a înlăturării șahului, a regelui Reza Pahlavi, susținut de Marea Britanie și SUA, autocrația iraniană renunță a mai tranzacționa petrolul în dolari americani, tranzacționând petrolul exportat în marci germane, ca referință de schimb valutar. Ulterior, Guvernul Federal American și Rezerva Federală a SUA au renunțat să mai facă tranzacții financiare în dolari, raportat la etalonul aur și au hotărât să tipărească hârtie, bancnote, fără acoperire în lingouri de aur. Prin urmare, SUA aveau nevoie de un nou aliat pentru a exporta inflația, în urma tipăririi de bancnote goale, iar instrumentul era reprezentat de investiții. Astfel, Henry Kissinger, unul dintre artizanii noii ordini mondiale, fiind diplomat de carieră, lucrând în contraspionajul american în timpul celui de-al doilea război mondial, fiind consilier pe politică externă în administrațiile lui Nixon și Gerald Ford, Kissinger a fost arhitectul deschiderii Chinei comuniste către economia globală de piață: SUA oferea valută, adică investiții, iar China forță de muncă, preluând astfel și inflația internă a SUA, generată de investițiile dolarului american, adică regimul comunist de la Beijing achiziționa titluri de stat de la Trezoreria SUA. Prin urmare, emisiunile de monedă și economiile celor două state sunt legate comercial, statul chinez devenind astfel cel mai mare creditor al SUA, transformându-se într-o corporație financiară statală. Mai nou, China a aderat în decembrie 2015 și la coșul monetar, la moneda unică de rezervă a FMI, numită DST, drepturi speciale de tragere¹³.

11 Kissinger, *Diplomația*, 701-727.

12 Kissinger, *Diplomația*, 701-727.

13 Ștefan Stan, „Marile puteri s-au predat. China a ajuns la masa finanțelor mondiale. Moment istoric în evoluția economiei internaționale: Yuanul intră în DST, moneda de rezervă a FMI”, *Ziarul Financiar*, <http://www.zf.ro/business-international/marile-puteri-s-au-predat-china-a-ajuns-la-masa-finanțelor-mondiale-moment-istoric-in-evolutia-economiei-internationale-yuanul-intra-in-dst-moneda-de-rezerva-a-fmi-14905140>

Noua ordine mondială și democratizarea

Anul 1989 a dus la căderea regimurilor comuniste în toată lumea și la proclamarea SUA ca putere hegemonică unipolară la nivel internațional, având loc sfârșitul ideologiilor¹⁴ și proclamarea uneia singure, cea neoliberală, cu vârful său de lance numit globalizare. În continuare, tot în anul 1989, corporațiile financiare globale, în laboratoarele sale, au fabricat termenul de Guvernanță, care va fi preluat în studiile Băncii Mondiale¹⁵. Guvernanța sau globalizarea finanțelor lumii se aplică de la nivel internațional, național, până la nivel regional și local¹⁶ și presupune un set de reguli, de valori, coduri de conduită a statelor și organizațiilor publice sau private, de orice tip, național sau supranațional, după principiile piețelor libere și a dreptului internațional public și privat. Astfel, Banca Mondială a constatat faptul că finanțările sale pentru diferite proiecte de dezvoltare acordate statelor, exemplul fiind a unui stat african, sunt deturnate de politicieni. Prin urmare, depolitizarea finanțelor, bugetelor și a practicilor politicianiste, oneoase și corupte, au început să fie combătute de BM și FMI, înlăturându-se politicul de la accesul finanțelor internaționale, acestea putând fi accesate doar pe bază de proiecte, realizându-se astfel stabilitatea finanțelor și liberalizarea lor, în scopul unei bune guvernări. Reforma se realizează prin aceste instituții ale ONU. Spre exemplu, în România, reforma în justiție, în administrație, în politică, în finanțele publice, conduce la disciplinarea și transparentizarea acestor sectoare, care primesc finanțări pe linie de creditare guvernamentală de la aceste instituții cu scopul realizării reformelor structurale și a redefinirii transparente a guvernării.

Laboratoarele financiare au pregătit noua viziune despre lume, sub varianta globalizării, iar cei doi președinți ai SUA, George Bush și Bill Clinton¹⁷ au proclamat, în discursurile lor, instaurarea la nivel universal a noii ordini mondiale, adică a supremației piețelor financiare, a democrației, păcii, adică a globalizării accelerate prin intermediul tehnologiei, a uniunilor politice, economice și monetare, de la nivel regional, european spre cel universal.

Plecând de la Părinții fondatori, Thomas Jefferson și Madison, George Washington, trecând prin actul fondator al Americii *The Federalist Papers*¹⁸, păstrat la Biblioteca Congresului SUA, președintele republican George Bush și-a declarat speranța pentru o nouă ordine mondială în termeni clasici wilsoniani despre democratizare:

„Avem viziunea unui nou parteneriat al națiunilor, care transcende războiul Rece. Un parteneriat bazat pe consultare, cooperare și acțiune colectivă, în special prin intermediul unor organizații internaționale și regionale. Un parteneriat unit prin forța principiului și domnia legii și sprijit printr-o asumare comună atât a costurilor, cât și a angajamentelor. Un parteneriat ale cărui obiective sunt sporirea democrației, prosperității, păcii și reducerea armamentului”¹⁹.

---

14 Francis Fukuyama, *Sfârșitul istoriei și ultimul om*, (București: Editura Paideia, 1992).

15 Adrian Liviu Ivan, *Perspective teoretice ale construcției europene*, (Cluj-Napoca: Editura Eikon, 2003), 266.

16 Jean Grugel, *Democratizarea. O introducere*, (Iași: Editura Polirom, 2008), 133-134.

17 Kissinger, *Diplomația*, 701-727.

18 *The Federalist Papers*, <http://www.loc.gov/rr/program/bib/ourdocs/federalist.html>

19 Robert W. Tucker și David C. Hendrickson, „Thomas Jefferson and American Foreign Policy”, *Foreign Affairs*, 2 (1990): 148, <https://www.foreignaffairs.com/articles/1990-03-01/thomas-jefferson-and-american-foreign-policy>, accesat în data de 07.12.2015

În aceeași linie de gândire a predecesorului său republican, Președintele democrat Bill Clinton a exprimat obiectivele Americii în termeni asemănători cu cei a lui Bush, insistând pe tema „lărgirii democrației”:

„Într-o nouă eră a pericolului și a oportunității, obiectivul nostru prioritar trebuie să fie lărgirea și întărirea comunității internaționale a democrațiilor bazate pe economia de piață. În timpul războiului Rece, am căutat să îngrădim o amenințare pentru supraviețuirea instituțiilor libere. Acum căutăm să lărgim cercul națiunilor care trăiesc sub acele instituții libere, pentru că noi visăm la o zi în care opiniile și energiile fiecărei persoane din lume li se va da expresie deplină într-o lume a democrațiilor prospere care cooperează și trăiesc în pace”.²⁰

Ordinea universală democratică, realizată de către instituțiile politice și economice internaționale, nu are ideologie, fiind gândită sub numele de globalizare, însă nu există o definiție clară a ei, după cum nu există niciuna a guvernantei. Această guvernare universală, momentan gestionată de comunitatea internațională și de piețele financiare, se realizează prin intermediul instituțiilor specializate ale ONU, prin intermediul summit-urilor, G7, G20, Forumului Economic de iarnă de la Crans Montana, unde se stabilesc principalele direcții politice, economice și sociale pentru anul în curs. Astfel, reformele globale sunt gestionate de instituțiile guvernantei internaționale, prin curentul numit globalizare, guvernând astfel resursele, statele, conflictele și tratatele.

O dată ordinea mondială proclamată de către guvernul federal american, ea avea nevoie și de un curent filosofic și economic de gândire; resursele ei intelectuale fiind identificate în curentele de gândire neolibérale și monetariste, dezvoltate de economistul american Milton Friedman, care a scris, printre altele, volumul *Capitalism și Libertate*. Friedman a condus Institute for Research in Economics, fiind șeful de catedră al școlii monetariste de la University of Chicago. Această Școală a influențat administrația Regan, Friedman fiind și consilier economic al Președintelui SUA. Pentru teoriile sale despre: money supply, monetary policy, taxation, deregularization, free markets, floating exchange rates, school vouchers, economistul american a primit premiul nobel. Teoriile sale monetariste despre privatizarea sectoarelor publice și de a piețelor au influențat politicile de reformă monetariste ale doamnei de fier a Marii Britanii. Prim-ministrul conservator Margaret Thatcher a privatizat sistemul public de transport, a liberalizat chiar și sistemul public de sănătate, invenție prin excelență britanică. Ulterior, curentul monetarist a fost aplicat, prin reformele lui Boris Elțin, în Rusia, precum și în țările Europei Centrale și de Est. Școala de gândire monetaristă a reprezentat factorul de debut al democratizării după căderea lagătului sovietic. Prin urmare, geneza globalizării se identifică cu economia globală, a capitalismului global de natură neoliberală și monetaristă, precum și cu tehnologia globală. Cu guvernanta globală²¹.

Curente de gândire despre globalizarea democrației

Globalizarea democratizează piețele și statele, iar curentele de gândire despre globalizare au apărut și în academii, fiind organizate conferințe, predându-se cursuri specializate științifice despre democrație și globalizare. Astfel, voi încerca să sintetizez principalele idei ale globalizării de natură democratică.

---

²⁰ Kissinger, *Diplomația*, 701-727.

²¹ Grugel, *Democratizarea* 121-124.

Hiperglobaliști, adepți radicali ai federalismului, anticipează sfârșitul Statului-Națiune și instaurarea unei noi forme de guvernare globală într-un mediu economic global, prin interconectare și interdependență și interacțiune a fluxurilor transnaționale, comprimarea timpului, astfel încât evenimentele locale să devină globale²². Pentru hiperglobaliști, adepții federalismului statal global, intensitatea este egală cu globalizarea care înseamnă integrare, cedare de competențe structurale și suveranitate națională, coeziune sistemică, universalitate, omogenizare, prin trinomiul globalizare-regionalizare-localizare. Scopul fiind acela al unei culturi globale, într-o societate globală și a unui capitalism global. Pentru hiperglobaliști, globalizarea politică înseamnă uniformizarea practicilor, comportamentelor și instituțiilor politice, prin acceptarea unor instituții și proceduri globale de reglementare.

Apariția actorilor non-statali, a marilor corporații transnaționale în procesul de implementare a politicilor publice, în numele guvernării globale, presupune existența unor noi mecanisme și structuri de guvernământ, la nivel local și global, într-un proces decizional complex, adică non-ierarhic, pe orizontală, lipsit decizia centralizată a statului național, adică a unei guvernări fără guvernare sau a unei voințe unilaterale sau singulare a statului suveran, realizându-se prin: mișcări sociale, ONG-uri, companii multinaționale și transnaționale, mass-media globale, piețe globale de capital, comunități științifice, mișcări religioase globale. Coduri și reguli de comportament instituționale la nivel internațional.

Globalizarea economică înseamnă acceptarea la nivel local a unui set de reguli, practici și mecanisme economice, prin internaționalizarea producției, relaxarea frontierelor tarifare, creșterea progresivă a actorilor non-statali asupra instrumentelor economice, a politicilor monetare și fiscale;

Astfel, prin cedarea de competențe, de atribuții și acțiuni, statele își pierd hegemonia, suveranitatea monetară, deoarece marile corporații transnaționale au bugete mai mari decât cele ale statelor naționale și o forță mai mare de negociere și de decizie publică²³.

Globalizarea mai constă în: uniformizarea socială, relaționarea globală, uniformizarea stilului de consum, dezvoltarea mișcărilor sociale transnaționale, uniformizarea limbajului și comunicării, aceștia fiind pilonii genezei în derulare a unei noi ordini mondiale cu valențe globale²⁴.

Societatea globală este caracterizată de consumerism cultural, prin modificarea tiparelor culturale și impunerea unei culturi globale eclectice, universale, prin valori tehnice și unice globale, guvernate prin globalizarea piețelor care sunt totale și universale, prin tehnologie, uniuni politice, economice, militare, religioase și umane.

În loc de concluzii

Democratizarea globală, în drumul ei spre o nouă ordine mondială, așa cum a fost amintită de cei doi președinți americani, nu este încă realizată, însă poartă diferite denumiri, precum globalizare, guvernare, democratizare. Prin urmare, se redesenează un nou contract social de tip Leviathan, între guvernări și guvernați.

Zbigniew Brzezinski, profesor de politică externă americană, a predat la Universitatea Johns Hopkins, argumentează în lucrarea sa, dedicată studenților săi și viitorilor formatori ai politicii externe americane, *Marea tablă de șah*²⁵, faptul că

22 Andrei Mirou, Radu-Sebastian, Ungureanu, *Manual de Relații Internaționale*, (Iași: Editura Polirom, 2006), 303-328.

23 Anthony Giddens, *A treia cale și criticii ei*, (Iași: Polirom, 2001), 1-176.

24 Andrei MIROU, Radu-Sebastian, UNGUREANU, *Manual*, 303-328.

25 Zbigniew BRZEZINSKI, *Marea tablă de șah, Supremația americană și imperatiile sale geopolitice*, Editura Univers Enciclopedic, București, 1999, Cap. II-III, pp. 42-61, 70-101.

oriunde se va extinde UE pe hipercontinentul Eurasiatic, acolo va crește influența și hegemonia SUA. Cine stăpânește Heartlandul Eurasiatic, stăpânește lumea ! Ucraina este un stat pivot pe harta geopolitică a Eurasiei. Eurasia se întinde de la Lisabona, punctul *minus* al Eurasiei, până la Vladivostok, punctul *terminus* al Eurasiei. Prin urmare, actual conflict geopolitic și posibil militar pune în lumină includerea sau excluderea unui hegemon, adică a uneia dintre cele două puteri globale, ca parte a viitoarei ordini mondiale. Astfel, Eurasia va fi guvernată pe diagonală: SUA vor gestiona și guverna resursele, prin UE oriunde se va extinde, cel mult până la granița cu Federația Rusă, iar Rusia va gestiona și guverna resursele, prin Uniunea Economică Eurasiatică, oriunde se va extinde ea, adică de la granița Ucrainei de Vest, trecând prin Orientul Mijlociu, Asia Centrală și până la Vladivostok.

Redesenarea sau reconsiderarea ordinii globale, prin stabilirea centrelor de putere politică, de comandă economică și militară, reprezintă cheia actualelor tensiuni, *latente*, adică a conflictelor prin delegați, prin intermediul altor state sau entități, și posibil *manifeste*, la nivel regional sau global, în anii ce vor veni. Ucraina, Siria Afganistan, Irak, Africa sunt doar teatrele de operațiuni unde sau prin care blocurile politice, economice și militare, NATO-RUSIA, își vor impune hegemonia și vor instaura și în aceste zone ordinea dorită. Natura democratizării va fi de ordin monetar și global, acestea fiind instrumente sau noțiuni care nu au fost încă acceptate în toate zonele geografice.

BIBLIOGRAFIE:

BRZEZINSKI, Zbigniew, *Marea tabla de șah, Supremația americană și imperativele sale geopolitice*, București, Editura Univers Enciclopedic, 1999.

BERSTEIN, Serge, MILZA, Pierre, Iași, *Istoria Europei*, Editura Institutul European, Vol III-IV, 1997-1998.

GIDDENS, Anthony, *A treia cale și criticii ei*, Iași, Polirom, 2001.

GIRARDET, Raoul, *Mituri și mitologii politice*, Iași, Editura Institutul European, 1997.

GRUGEL, Jean, *Democratizarea. O introducere*, Iași, Editura Polirom, 2008.

KISSINGER, Henry, *Diplomația*, București, Editura All, 2007.

LEVASSEUR, G., *Napoléon et l'élaboration des codes répressifs (Mélanges en hommage à Jean Imbert)*, PUF, 1989,

MIROU, Andrei, UNGUREANU, Radu-Sebastian, *Manual de Relații Internaționale*, Iași, Editura Polirom, 2006.

SENELLART, Michel, *Artele guvernării. De la conceptul de regim medieval la cel de guvernare*, traducere de Sanda Oprescu, București, Editura Meridiane, 1998.

TOCQUEVILLE, Alexis de, *Vechiul regim și revoluția*, București, Editura Nemira, 2000.

Resurse online :

The Federalist Papers, <http://www.loc.gov/rr/program/bib/ourdocs/federalist.html>

Robert W. TUCKER și David C. HENDRICKSON, „Thomas Jefferson and American Foreign Policy”, *Foreign Affairs*, 2 (1990), <https://www.foreignaffairs.com/articles/1990-03-01/thomas-jefferson-and-american-foreign-policy>.

Ștefan Stan, „Marile puteri s-au predat. China a ajuns la masa finanțelor mondiale. Moment istoric în evoluția economiei internaționale: Yuanul intră în DST, moneda de rezervă a FMI”, Ziarul Financiar, <http://www.zf.ro/business-international/marile-puteri-s-au-predat-china-a-ajuns-la-masa-finantelor-mondiale-moment-istoric-in-evolutia-economiei-internationale-yuanul-intra-in-dst-moneda-de-rezerva-a-fmi-14905140>.